

limba franceză (p. 363–397). Ilustrația se compune din 33 figuri în text (toate fiind planuri și/sau profile de secțiuni sau de complexe) și din 364 planșe grupate în afara textului, adesea câte două pe o pagină (p. 398–590). Planșele cu desene sunt de foarte bună calitate, în timp ce la cele cu fotografii calitatea reproducerii lasă adesea de dorit. În legătură cu ilustrația mai trebuie făcută observația că, exceptând inventarele din tumuli și din gropile cu schelete umane (pl. 335–342, 355–364), s-a optat pentru gruparea materialului pe planșe după criteriul funcțional și tipologic: unelte și ustensile (pl. 1–44, 220–243), arme și echipament militar (pl. 45–50, 244–248), olărie (pl. 51–202, 249–327), podoabe și piese de port (pl. 203–211, 328–333), monede (pl. 334). Datorită acestui sistem, deși în legenda planșelor cu desene se indică nivelul, groapa, bordeiul sau locuința de unde provin, regruparea pieselor, respectiv a desenelor pe complexe pune pe cititor în fața unei sarcini ingrate. Împrejurarea că în fiecare secțiune complexe au fost numerotate de la început (1, 2, 3...) și că, la descrierea lor (p. 28–94), pentru inventar nu există niciodată trimitere la planșe face ca identificarea pieselor pe complexe să fie într-adevăr imposibilă. Datele care mai pot fi eventual culese din capitolul de tipologie (IV) nu schimbă din păcate această situație. Ar mai fi de adăugat faptul că pe planul general al săpăturilor (fig. 1) nu sunt trecute indicativele celor mai multe dintre secțiuni, iar pe planurile și profilele secțiunilor (de ex. la fig. 2, 4–6, 25, 27 etc.) adesea gropile și locuințele nu sunt

numerotate, deci sunt neidentificabile.

În ciuda acestor dificultăți, monografia are meritul de a documenta extraordinara bogăție a inventarului mobil, autohton și de import, al unei dave din perioada clasică. Prin săpăturile îndelungate conduse de V. Ursachi, aici au fost aduse la lumină structuri de arhitectură civilă, militară și religioasă până acum necunoscute în răsăritul Daciei. La fel de importante sunt complexe de caracter funerar cercetate la Brad, chiar dacă nu toate pot fi considerate morminte în adevăratul sens al cuvântului. În legătură cu cronologia, autorul rămâne la ideea unei viețuiri neîntrerupte din sec. IV a.Chr. până la începutul sec. II e.n., ilustrată prin succesiunea a patru niveluri distincte (I–IV). Existența unui nivel (II) databil în sec. III–II a.Chr. rămâne însă greu de dovedit în absența unor indicatori cronologici, precum fibulele, amforele ștampilate sau monedele, care să aparțină în chip cert acestui interval de timp. Mai curând, între nivelul timpuriu (din sec. IV–III a.Chr.) și masiva depunere din epoca clasică (care, judecând după fibule, nu este mai veche decât sec. I a.Chr.) există un hiatus cronologic de circa un secol. Astfel de întreruperi de locuire s-au putut constata, de altfel, și în alte situri importante din Dacia, precum Tinosu, Piscu Crăsani, Cărlomănești, Pleașov, Răcățau, Pecica etc. Oricum ar fi, prin publicarea monografică a descoperirilor de la Brad cunoașterea civilizației oppidane a geto-dacilor va beneficia de o bază documentară sensibil sporită.

Mircea Babeș

VJAČESLAV KOTIGOROŠKO, *Ținuturile Tisei superioare în veacurile III î.e.n. – IV e.n. (Perioadele La Tène și romană)*, Bibliotheca thracologica XI, București, 1995, 338 p.

Prin „ținuturile Tisei superioare” autorul înțelege în principal regiunile străbătute de afluenții de pe dreapta ai Tisei, de la origini până la Hornad, încadrate în Regiunea Transcarpatică (Zakarpatskaja obl.) a Ucrainei și în Slovacia de est, precum și cele dintre Tisa și Crasna, din extremul nord-est al Ungariei și din județele românești Satu Mare și Maramureș. Cadrul temporal anunțat în titlu este subdivizat în trei secvențe cronologice: sec. III–I î.e.n., sec. I î.e.n.

–I e.n. și sec. II–IV e.n., cărora le corespund cele trei capitole principale ale lucrării: I. Cultura La Tène (p. 33–66), II. Antichitățile culturii dacice (p. 67–108) și III. Culturile din perioada romană (p. 109–165). În cuprinsul fiecăruia dintre aceste capitole sunt tratate Complexele (1), se face Analiza materialelor (2) și se discută în detaliu Cronologia și periodizarea (3). Analiza se face de fiecare dată într-o schemă culturală unică, deși în spațiul dat au conviețuit

pe rând diferite culturi: Sanislău–Nir și Kuștanovice, cultura Latène celtică, cultura geto-dacă clasică, cultura Przeworsk, aspectul Medieșul Aurit, cultura tumulilor carpatici etc. Tratarea grupată face ca aceste culturi să nu fie în suficientă măsură individualizate. Cronologia respectivelor culturi, monumente și obiecte nu este rezultatul analizei interne a complexelor, ci a fost dedusă din încadrarea, de altfel precisă și corectă, a diferitelor tipuri în schemele cronologice ale epocii Latène și epocii romane în generalizate pentru spațiul central-european (Filip, Krämer, Bujna, Eggers, Godłowski). În cap. IV (p. 167–190), autorul încearcă să sintetizeze *Viața economică, organizarea socială și viața spirituală*, cu riscul, din nou, de a pune laolaltă culturi și grupe etnice diferite și de a sugera o linie evolutivă „nord-tracică” continuă, care nu a fost încă demonstrată. Lucrarea este însoțită de o listă bibliografică, cu titlurile rusești și ucrainene separate de cele în alte limbi

(p.11–30), de un amplu rezumat în limba franceză (p.191–236) și de o bogată ilustrație (134 fig. la p. 237–338), în parte inedită. Atunci când s-au imprimat două figuri/planșe pe o singură pagină, din cauza reducerii puternice ilustrația a pierdut din calitate. Având în vedere numărul mare de descoperiri în discuție (adesea bine ilustrate, pe complexe), este de regretat absența unui catalog, care să fi cuprins cel puțin încadrarea teritorial-administrativă a sitului, numărul și felul complexelor, bibliografia, locul de păstrare a materialelor și trimiterea la figuri. În ciuda acestor observații, lucrarea este de o certă utilitate pentru specialiștii români și străini, iar contribuția autorului la progresul cercetării, în bună măsură prin săpăturile proprii de la Malaia Kopania, Solonți, Bratovo, Iza etc., merită o sinceră apreciere. Impresionează excelenta cunoaștere a bibliografiei și deci a problematicii, într-un spațiu ce depășește cu mult pe cel anunțat în titlu, ceea ce dă nivel internațional acestei cercetări.

M.B.

Colecția „CULTURI VECHI ÎN MOLDOVA”, Editura „Știința”, Chișinău:

- NICOLAE CHETRARU, *Din istoria arheologiei Moldovei (Basarabia și Transnistria)*, 150 p., 52 fig., 1994;
 ILIE BORZIAN, *Începuturile istoriei Moldovei*, 115 p., 45 fig., 1996;
 OLGA LARINA, *Culturi din epoca neolitică*, 67 p., 28 fig., 1994;
 VICTOR SOROKIN, *Civilizațiile eneolitice din Moldova*, 70 p., 41 fig., 1994;
 VALENTIN DERGACIOV, *Culturi din epoca bronzului în Moldova*, 73 p., 29 fig., 1994;
 OLEG LEVIȚKI, *Culturile Hallstattului timpuriu și mijlociu în Moldova*, 83 p., 41 fig., 1994
 GHEORGHE POSTICĂ, *Civilizația veche românească din Moldova*, 78 p., 16 fig., 1995.

Sub egida Academiei de Științe a Republicii Moldova, respectiv a Institutului de Arheologie și Istorie Veche, la Chișinău a fost inițiată o colecție al cărei scop principal este popularizarea realizărilor arheologice din Republica Moldova în rândurile unui public mai larg. Fiind vorba de primele sinteze publicate în limba română, aceste lucrări sunt, desigur, foarte interesante și pentru cercetătorii și studenții din România. Ar fi aici de făcut

observația că titlul colecției este oarecum înșelător, deoarece spațiul tratat este, în general, cel actual al Republicii Moldova, eventual al Basarabiei întregi (o denumire evitată de autori, cu excepția lui N. Chetraru), și nu cel al Moldovei istorice. În acest sens, folosirea conceptului de „Moldova” sau de „zonă Carpato-Nistreenă” este generatoare de confuzii.

În fiecare broșură se face o caracterizare generală a epocii, urmată de descrierea